

POSUDEK OPONENTA

Řešitel: **Lucie Havelková**

Název diplomové práce: **Morální usuzování dětí mladšího školního věku**

V bakalářské práci si autorka stanovuje hypotézu týkající se vztahu mezi sociální organizací her dětí mladšího školního věku (7-11 let, N = 89) a jejich morálně-kognitivní složitostí. Zajímá se především, do jaké míry se jednotlivé žánry her liší ve srozumitelnosti svých pravidel z hlediska férového nastavení podmínek mezi jednotlivci a do jaké míry je proces porozumění moralitě vybraných her ovlivňován věkem. Její předpoklady vycházejí částečně z myšlenek Jeana Piageta o morálním vývoji dětí, částečně z výzkumu kolegů Klusáka a Kučery o různých formách dětských her a jejich sociálně-morálních aspektech a také z předchozí bakalářské práce E. Kuruczové obhájené na této katedře. Data byla sbírána na základní škole formou individuálních rozhovorů nad materiálem čtyř modelových herních situací odlišné struktury (zápas, závod, kooperace a kolující šikana neboli dynamická změna mocenských rolí) a dvou příběhů ověřujících morální usuzování (trestuhodná lež, nespravedlivě úkolující autorita). Následná analýza a interpretace dat probíhala v duchu smíšeného designu. Autorka nejprve rozdělila respondenty dle jejich orientace v morální dimenzi her a příběhů, aby mohla jednotlivé odpovědi kvantifikovat a posléze ověřit vztahy mezi proměnnými věku dětí, morální náročnosti her a obecnou úrovní morální kognice (příběhy).

Z hlediska stanovených cílů výzkumu a konečných výsledků je možné práci hodnotit jako adekvátní. Za jednotlivými otázkami stojí srozumitelná úvaha, metodický postup a velmi úzké, ale pro potřeby výzkumu dostačující teoretické zázemí. Přestože práce vychází pouze z šesti publikací, tento fakt je částečně zastíněn omezenou základnou existujícího výzkumu na dané téma. Na stranu druhou, literatura zaměřující se na morální aspekty fenoménu hry, pravidel nebo morálního vývoje bude dozajista širší a pomohla by práci získat širší zakotvení. Vzhledem k extenzivní a propracované empirické části jde ale jen o drobnou připomínku. Specifické zaměření práce je v tomto případě podloženo dostatečnou hloubkou a solidní reflexí výzkumného postupu projevující se v postupu od teorie k datům a následně k teorii širší platnosti. Většina slabých míst zvolené metodologie (sugestivita, rovnoměrnost vzorku) je prezentována v průběžných komentářích a ve shrnující diskusi. Navzdory tomu autorka, dle mého mínění, silně nadcenila vzorek šesti dětí věku 11 let, který je přibližně čtyřikrát méně početný než průměrný vzorek v každé věkové kategorii. Reprezentativnost takto nepočetné skupiny je zavádějící a mohla by být v textu a v následných výpočtech lépe podchycena. Dále spatřuji jako problematické neujednocení formy exponovaných herních situací. Hry Bitva s balónky a Král lovců jelenů popisují pravidla i cílový stav hry (vítěze), zatímco u Báby s balónkem a Horkého bramboru nejsou určeny cíle. Čím větší volnost se v tomto ohledu objevuje, tím větší šance na různé interpretace modelového motivu hráče, a tím i morálního imperativu hry ze strany dotazovaných dětí (dovedu si hru Horký brambor představit jako výkonovou soutěž o co nejdlejší sekvenci hodů bez upuštění míčku, stejně jako nezávazné pohazování vytvářející vtípné situace z nešikovnosti vlastní i druhých).

Pokud bych navázal adekvátností vyvozených závěrů a jejich interpretace, autorce se povedlo využít jednoduchý a exaktní systém kategorií zhodnocený v kvantitativní části. Někdy je trochu problematické s jejími závěry souhlasit, když nepředkládá úryvky velmi objemných dat přímo

do textu. Implicitně je zde operováno s představou omezeného spektra odpovědí určujících „správnou“ morální orientaci ve hře. Na konkrétním zdůvodnění dítěte by však mohlo záležet mnohem více. Kupříkladu univerzálně použitý problém nevyrovnané hry věkově různě starých jedinců je v hráčské kultuře dospělých opravdu řešen oddělenou soutěží namísto principu handicapu, který zaručuje princip fair play s menší jistotou. Tímto chci spíše naznačit rozdíl mezi obecným morálním porozuměním a morálkou hry, která se váže k její konkrétní formě a převažující rétorice. Tímto se naštěstí nic zásadního ze závěrů práce nevytrácí, jen se mi zdají kategorie orientace a částečné orientace jako bližší – za krátkými odpověďmi dětí mohlo být hlubší porozumění, jenž nebylo terčem dalšího dotazování. Obecně vzato jsou však výsledky velmi dobře uváděny do vztahů a podepírají prvotní hypotézy o souvislosti mezi věkem a všemi formami her vyjma jedné. Korelace mezi příběhy a jednotlivými hrami se ukázala už jako méně silná, objevuje se jen u Bitvy s balónky a příběhy o Nespravedlivé autoritě a Trestuhodné lži ($r = 0.41$ a výše). V neposlední řadě je hodnotné i odlišení morální orientovanosti u her určitých žánrů s nastolením diskuse o vztahu komplexnosti pravidel a sociální organizace.

Formálně práce dostává požadavkům kladeným na tyto druhy textů. Studentka se vyjadřuje srozumitelně a na danou úroveň přesně. Pro příště bych autorce doporučil omezit nevhodně používaný plurál. Na řadě míst je více vhodné použití trpného rodu nebo první osoby. Dále textu na trochu škodí jeho matoucí sekvenčnost: formální popisy her by měly předcházet jejich teoretickému zařazování; zvolené metody a obecné kategorie (orientující atd.) by měly být popisovány ve vlastní kapitole, nikoli roztroušeně; tabulky odkazované na s. 36 a 40 jsou až o dvě či tři strany dál, což je nepřehledné. Kapitoly v obsahu práce jsou číslovány v chybném formátu (3. Výzkumný vzorek), přestože v textu jsou už dále číslovány správně (3 Výzkumný vzorek). Občas by také neškodilo snížit množství opakování již řečených poznatků a rychleji přecházet k jádru kapitoly.

Závěr: Bakalářská práce Morální usuzování dětí školního věku splňuje všechny potřebné požadavky pro **doporučení k obhajobě**. Jedná se o úzce zaměřenou práci, která je však zpracována promyšleně a ukazuje autorčinu schopnost psát odborné texty odpovídající kvality.

Dotazy k obhajobě: U obhajoby bych se rád dotázal na podrobnější interpretaci výše zmíněného závěru o slabé korelaci mezi příběhy a hrami? Dále by mě zajímalo autorčino přezkoumání použitých her z hlediska komplexnosti pravidel a jejich sociální organizace. Jaký má názor na tento potenciální vztah. Vychází z jejích dat, že hry se složitějším systémem pravidel utvářejí složitější sociální organizaci hráčů (resp. morální náročnost)?

V Praze dne 22. 5. 2018

Mgr. Ondřej Hrabec, Ph.D.